Huygens Institute - Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW)

Citation:

J.J. Hartman, Levensbericht H.T. Karsten, in:
Jaarboek, 1916, Amsterdam, pp. 13-30

This PDF was made on 24 September 2010, from the 'Digital Library' of the Dutch History of Science Web Center (www.dwc.knaw.nl) > 'Digital Library > Proceedings of the Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW), http://www.digitallibrary.nl'

HERMAN THOMAS KARSTEN.

Het vereerend verzoek, tot mij gericht, om voor de Akademie het Levensbericht op te stellen van wijlen onzen vorigen Secretaris, den man in dezen kring zoozeer geacht, zoozeer bemind, meende ik niet te mogen afslaan, al zou ik dan ook een taak aanvaarden voor mij, ik zeg niet te zwaar, maar weinig gepast. Want... ik heb „onzen" KARSTEN eigenlijk maar weinig gekend. Nu ja, zijn studiën lagen op een gebied, dat mij niet geheel vreemd is, en wat KARSTEN heeft geschreven dat heb ik alles gelezen, een deel er van zelfs zeer nauwkeurig doorgewerkt, maar... „aliquid inter te intersit et librum", zoo vermaant Seneca zijnen leerling, een vermaning zóó juist en waar dat wij haar overbodig kunnen noemen. Want zou er wel ooit iemand zijn geweest, die dat niet wist dat er van zelf een groot onderscheid bestaat tusschen een boek en een mensch, ook tusschen een bepaald boek en den man, die het geschreven heeft? Ook den geleerde leert men uit zijn geschriften niet kennen, tenzij die geleerde een genie is als COBET of BENTLEY. En er zijn er, ook hier, die KARSTEN zoo oneindig veel beter hebben gekend dan ik. O mocht aan een hunner mijn werk hebben kunnen opgedragen worden! Maar onze traditie brengt mede dat hij, wiens studiën aan die van den overledene het meest verwant zijn, diens leven beschrijft, en ik zou den moed niet hebben die traditie aan te randen. Dus bedenkende dat de Akademie geen „Latinist" kan aanwijzen, die meer dan ik als vriend met KARSTEN heeft verkeerd, zeg ik Cicero na: „me malo quam neminem".

En om u al aanstonds te doen gevoelen hoe ontoereikend de geschriften van een overledene zijn voor hem, die (en dat moet toch wel het doel wezen van een levensbericht) van dien overledene een beeltenis naar het leven wenscht te schetsen, neem ik van KARSTENS leven allereerst dat deel in oogenschouw, dat van het leven eens Professors wel het allerbelangrijkste mag genoemd worden.

Wie in de Amsterdamsche Studentenalmanakken de Collegeverslagen doorbladert, moet wel den indruk krijgen dat KARSTENS Colleges zijn jeugdige hoorders slechts zeer weinig hebben gepakt en geboeid, vooral in zijn eersten tijd. Hoe geheel anders wordt die indruk wanneer wij het oor leenen aan den man, die van al die vroegere leerlingen thans misschien wel de hoogste plaats bekleedt in de maatschappij en op het arbeidsveld van den oud-student in de letteren, ik bedoel den tegenwoordigen rector van het Erasmiaansche gymnasium Dr. Y. H. ROGGE. Gij kent zijn allersympathiekste hulde den vroegeren leermeester gebracht in het Weekblad *De Nieuwe Amsterdammer* van 24 Juli 1915. Laat mij u daaruit deze regelen voorlezen:

„KARSTEN was meer (nl. dan NABER en VALETON) de man van smaak en literair gevoel. Wij genoten wanneer hij nu en dan stukken uit Tacitus in het Nederlandsch weergaf, ons latende zien hoe onze taal zich bij uitstek leent voor een vertaling van het pittige Latijn van Tacitus. De stoere persoonlijkheid, het breede gebaar van KARSTEN maakten dan bizonderen indruk. Voor KARSTEN leefde het Latijn. Zijn humanisme deed hem niet angstvallig vasthouden aan de taal van Cicero, alsof dat het eenige klassieke Latijn ware, hij voelde het Latijn van een geheel volk gedurende vele eeuwen. Het Latijn, dat hij zelf op zijn colleges sprak, droeg van deze opvatting het kenmerk. Er zat iets origineels in. Het karakter van het Romeinsche volk, dat zich met de jaren wijzigde, zocht en vond hij terug in de schrijvers. De taalgeschiedenis ging voor hem gepaard met de historie van het volk. Zijn goede smaak maakte de behandeling van dichters als Propertius en Tibullus boeiend. Door zijn groote kennis van de literatuur der nieuwe talen was hij in staat het waarlijk verhevene in gedachte en woordkunst ons te laten gevoelen en behoefde zijn interpretatie niet af te dalen tot louter grammaticale opmerkingen. Geen wonder dat zijn College over de Romeinsche literatuurgeschiedenis onze belangstelling wekte, vooral wanneer hij uit de fragmenten, die ons bewaard bleven van Pacuvius of Ennius, het geheel trachtte op te bouwen. Dan was KARSTEN op zijn best, want zijn eerlijk, open karakter harmonieerde met de kernachtige, eenvoudige taal der oudste schrijvers".

Hier laat mij mijn kennis van de Latijnsche Syntaxis in den steek, wanneer ik het welbekende „utri creditis, Quirites?" in vorm wil pasklaar maken voor de onderhavige tegenstelling: de Amsterdamsche studenten in 't algemeen en den éénen Dr. ROGGE. Dus voeg ik aan dien éénen (doch waarlijk niet uit syntactische overwegingen alleen!) nog een anderen voortreffelijken hoorder van

KARSTEN toe, den geleerden en vriendelijken Socius Iesu Dr. A. SLIJPEN, die in een particulier schrijven aan mij over KARSTENS colleges een korter en ietwat lager gestemd maar toch nog hoogst loffelijk getuigenis aflegt. „Utris creditis?" dan. Voor mij kan het antwoord op die vraag niet twijfelachtig zijn, maar toch betreur ik het in de hoogste mate dat ik hier niet uit eigen ervaring kan medespreken.

Maar wat ik wel zelf heb ondervonden dat is datgene wat allen, die KARSTEN persoonlijk hebben gekend, als om strijd in hem roemen: hij was een ἀνὴρ καλὸς κἀγαθός. Dien Griekschen eernaam paste onlangs de vermaarde Italiaansche „latinist" PIETRO RASI toe op zijn edelen leermeester CANNA, en verschafte daarmede aan wie Grieksch verstaan een welkome afwisseling van het wel wat afgezaagde Engelsche „every inch a gentleman". Maar waartoe nú eenige vreemde taal gebruikt? Duiden wij KARSTEN niet het allerbest aan, wanneer wij in rondborstig Hollandsch van hem verklaren: „hij was op en top een Heer"? Een man gemakkelijk en aangenaam in den omgang, die openhartig wist te zijn zonder ooit te grieven, die als hij al eens strijd voerde — hij deed dat zelden — strijd voerde met open vizier en eerlijke wapenen, die, waar 't maar eenigszins mogelijk wás, zijn tegenstander een eeresaluut bracht dat hem wel goed *moest* doen. En daar ik nu juist dat laatste heb ervaren op, ik zou haast zeggen aandoenlijke, wijze wil ik het geval, waarbij ik die ervaring opdeed en dat mij voorkomt KARSTENS edel karakter zoo bizonder goed in 't licht te stellen, hier met weinig omhaal mededeelen.

KARSTENS artikelen over Horatius in de Mnemosyne genieten een uitstekende en daarbij welverdiende reputatie. Ze beginnen met een principieele bestrijding van mijn boek *de Horatio poeta.* Van ieder ander zou mij die bestrijding hoogst ongelegen zijn gekomen, want ik had pas mijn professoraat te Leiden aanvaard. Maar die bestrijding (ik kan 't u op mijn geweten verklaren) heb ik met onverdeeld genoegen gelezen, niet alleen om de uitstekende karakteristiek van Horatius die ze bevat, maar ook, en veel meer, om den prettigen toon van het geheel: zoo schrijft een student tegen een student, lid van één en hetzelfde of van een bevriend studentencorps. Hier geen uitroepingsteekens of *sic's* tusschen haakjes, hier niets van die geniepigheden waarop de doctus neurasthenicus querulus (een ons wel bekende species) jacht maakt, of hij ook soms iets kan uitdenken waarmee hij zijn tegenstander een levenslang verdriet kan berokkenen. Had mijn werk voor mijn colleges, dat zware werk voor een professor van 't eerste jaar, mij tijd gelaten om het te beantwoorden, ik zou zeker nooit uit den toon zijn gevallen, die mij zoo bizonder lief is.

Toch was 't een bestrijding à fond: KARSTEN wilde, om 't maar kort te zeggen, van dat boek van mij niets weten. En zie, jaren na dato had ik met KARSTEN een gesprek gehad over den venerabelen BOOT, een edelman in 't vak evenals hij. „A propos" zegt KARSTEN opeens, „weetje wel wat BOOTS laatste woorden zijn geweest? Ik heb zoogoed als aan zijn sterfbed gestaan: hij was volkomen helder en had jou boek *de Horatio poeta* vóór zich. Dat's een mooi boek, zei hij den vinger er naar uitstrekkend." (Tusschen twee haakjes: wie BOOT heeft gekend begrijpt dat bij dat „mooi" niet ontbroken heeft het voor hem onmisbaar epitheton ornans, dat ik hier niet herhalen wil). „Ik geloof dat hij met die woorden de eeuwigheid is ingegaan," zoo besloot KARSTEN zijn verhaal en nog zie ik vóór me dat vriendelijke, neen dat amicale, gelaat van den verhaler, waaruit zoo duidelijk sprak hoe'n plezier het hem deed dat hij zijn afkeuring van mijn boek voor mijn gevoel (alsof dat nog noodig was!) kon goedmaken door de vermelding van het oordeel, dat zijn zoo veel vermaarder voorganger er op een zoo plechtig oogenblik over had uitgesproken.

Op en top een Heer. 't Zijn aangename menschen in den omgang van wie men dat kan verklaren. Maar weet gij wien zij 't vaak moeilijk maken? Den beschrijver hunner praestaties op 't gebied der studie. En dat wel door de ironie, ja vaak de minachting, waarmee ze spreken over hun eigen werk. Wie, die zich voor goed een roemrijken naam heeft gemaakt door zijne dissertatie, zal, als naderhand daar het gesprek op komt, uitvallen met de woorden: „o, dat boek van mijn vader!" Dat deed KARSTEN, wanneer men hem aanklampte over dat vermaarde werk van 1864 *de Platonis quae feruntur epistolis*. En zeker is dat geen boek voor een student, of die student moest COBET zijn in hoogsteigen persoon. Het mag haast samen genoemd worden met de *Prosopographia Xenophontea* en den *Plato Comicus*, zoo boeiend en klemmend is het betoog, zoo bijna-levend het Latijn, zoo meesterlijk zijn sommige capita b.v. over Platos reizen naar Megara, Cyrene, Aegypte, Italie. En om de groote kennis van historie maar vooral van Plato en Aristoteles en in 't algemeen van oude philosophie, die er in doorstraalt, zou ieder, die niet beter wist, het houden voor een werk dat op naam stond van SIMON KARSTEN, den vermaarden uitgever der *Fragmenta Philosophorum Graecorum*. Nu, dat spreekt van zelf dat een student, die onder één dak met zijn vader werkt aan een onderwerp behoorend tot een gebied, waarop die vader heerscht als een koning, bij zijn werk voortdurend den invloed van dien vader ondervindt. Maar dat deze student het lijdelijk zou hebben aangezien dat zijn vader een

dissertatie voor hem schreef, dat zou een kwaadaardige voorstelling zijn, hoezeer ook de woorden zelve van KARSTEN Jr. die schijnen te rechtvaardigen. Er komt bij dat dit werk één trekje vertoont waaruit men dien junior aanstonds herkent. Zijn humaniteit, uitvloeisel van eigen aanleg zoowel als van verkeer in de hoogste kringen der beschaving, heeft hem steeds afkeerig gemaakt van wat men „groote woorden" zou kunnen noemen, van ver-reikende uitspraken, zelfs waar die uit het door hem verstrekte materiaal onmiddellijk zijn af te leiden. Zoo is dit boek één doorloopend bewijs voor deze zoo uiterst nuttige en vruchtbare grondstelling: dat in een geschrift van verdachte echtheid velerlei wetenswaardige bizonderheden voorkomen bewijst veel meer *tegen* de echtheid dan er *voor*. Immers de falsaris, die zijn maaksel aan den man wil brengen als werk van een beroemd auteur, zal natuurlijk van heinde en ver dusdanige bizonderheden samenlezen, die aan dat maaksel een zeker cachet van echtheid kunnen geven. KARSTEN *spreekt* die grondstelling nergens *uit*: dat laat hij liever aan den lezer over, wien hij daarvoor de gegevens heeft verstrekt.

Iets soortgelijks merk ik op in het kleine werkje *de fide Taciti*, dat het kortst na gezegde dissertatie (in 1869) is uitgegeven. Denkt intusschen niet dat ik in mijn Bericht de tijdsorde wil betrachten! Ik doe dat hier slechts bij toeval, geleid door den gang van mijn betoog. Haast nog meer dan die dissertatie heeft dat kleine werkje KARSTENS naam in de geleerde wereld gevestigd. En te recht. Want het is een uitnemend werkje, getuigend van duchtige bekendheid met het behandelde tijdvak en van fijne opmerkingsgave. Ik haal er slechts deze zinsnede uit aan: „Tacitus betoont groote voorliefde voor krijgshelden.... omdat Trajanus krijgsroem stelde boven alles". Wat zegt dit anders dan die opmerking jaren daarna *tegelijkertijd* door twee beoefenaars van Tacitus gemaakt in *twee verschillende* landen, die opmerking die op eens het heele wezen der eerste zes boeken der Annalen verklaart: „Tacitus vereenzelvigt Tiberius met Domitianus, van daar zijn bitterheid tegen dien ouden, lang gestorven, keizer.... want hij schrijft onder Trajanus"?

Het boekje *de fide Taciti* is, kort na zijn verschijning, met groote waardeering besproken door NABER in het uitvoerige Gidsartikel, dat voornamelijk handelt over VAN OORDTS „Constantijn de Groote en zijn voorgangers". NABER heeft zijn leven lang voor de geschiedenis van den Romeinschen keizertijd een levendige belangstelling gekoesterd. In zijn gunstig oordeel vlecht hij echter de zinsnede in: „het is, ik moet het tot mijn spijt zeggen, geschreven in *middelmatig* latijn". 't Is niet de Samuel Adrianus, dien mijn

tijdgenooten en de jongeren hebben gekend, die hier spreekt: de vriendelijke, edelaardige grijsaard, die in een niet onverdienstelijke praestatie van een jongeren vriend haast nog meer schik had dan in zijn eigen gelukkigste vondsten. Want de bedoeling is natuurlijk dat wij dat „middelmatig" *in deteriorem partem* zullen opvatten. En dat zou onbillijk zijn. KARSTENS Latijn is duidelijk, gemakkelijk te verstaan, nooit in eenig opzicht hinderlijk, maar, zij 't dan ook *in meliorem partem*, middelmatig is het wel. Ziet er zijn, er zijn steeds geweest, er zullen, ja er *moeten* altijd zijn twee soorten van „Latinisten". De eersten zijn op een gegeven oogenblik machtig aangegrepen door de bekoring der Latijnsche dictie. De kleinste oneffenheid in een ouden Latijnschen schrijver of dichter is hun een ondragelijke ergernis. Als zij zelve werkelijk meenen iets te zeggen te hebben, zeggen zij dat het liefst in 't Latijn, en van een inval, die hun bizonder bekoort, maken ze onwillekeurig een Latijnsch poeempje. Dat zijn dan ook die leermeesters, die niet alleen hun beste leerlingen, maar ook de goed-middelmatige onweerstaanbaar boeien, bekoren, bezielen, die, als COBET, hun hoorders zoowel den genoegelijken waan bijbrengen dat ze er al aardig wat van weten, als het heilig voornemen om het verder te brengen. Maar de anderen voelen zich meer aangetrokken tot de moeielijkheden, die er in de literatuur vallen te ontwarren, tot het bijeenverzamelen, onder verschillende hoofden, van wat in die literatuur her- en derwaarts verspreid ligt. KARSTEN behoorde schijnbaar meer tot de tweede soort. Maar ik voeg er dadelijk aan toe dat die twee soorten niet als door een onoverkoombaar bolwerk van elkaar zijn gescheiden en herhaal wat ik zoo even zeide, dat beide soorten er *moeten* zijn. Zonder de eersten zou het werk der tweeden onbelangrijk moeten worden geacht, zonder de tweeden zouden de eersten nooit verder komen. En vaak vloeien ze in een. Een sprekend voorbeeld:

Toen KARSTEN van de Hoeufft-commissie afscheid nam, waarin ik menig jaar zoo genoegelijk met hem had samengewerkt, schreef hij mij: „ik heb voor die zaak altijd maar matige belangstelling gehad". En daar ik dat „matige" alweer in ongunstigen zin moest opvatten, heeft, zoudt gij zoo denken, dat briefje mij persoonlijk veel verdriet gedaan. Het tegendeel is waar, want hier kende *ik* KARSTEN nu eens zeer goed, wist hoe ik zijn woorden moest verstaan, en.... was 't er in den grond volmaakt mee eens. Want het meerendeel der Hoeufftiana, die bij ons inkomen, *zijn* geen gedichten. Dat ziet men al dadelijk als men opmerkt hoe vele onderwerpen niet *opgekomen* zijn in het gemoed der dichters, maar hun door de tijdsomstandigheden *opgegeven*. Welnu, in al dat school-

werk dat de wedstrijd ons te lezen verschaft, had KARSTEN zoo mogelijk nog minder behagen dan ik. Zijn fijne smaak en geoefende kunstzin deden hem ook hier aanstonds gevoelen *quid distent aera lupinis*. Maar dat hij niet ontroerd zou zijn geworden door PASCOLI's *Thallusa* en bekoord door DAMSTÉ's *Patria Rura!* kom dat weet *ik* nu eens beter dan iemand anders der hier aanwezigen.

Geduldig navorscher en smaakvol beoordeelaar: welbeschouwd was KARSTEN het een niet minder dan het ander, ja *eigenlijk* het laatste het meest. Dat weten zijn vroegere studenten het best, maar ook wie zijn *geheele* schriftelijke nalatenschap met liefdevolle belangstelling hebben overzien moeten dat wel gevoelen. Wie hem slechts oppervlakkig kennen en gekend hebben zullen er lichtelijk toe kunnen worden gebracht zijn Donatus-studiën voor zijn hoofdwerk aan te zien. En ook om KARSTEN op het terrein van dergelijke vlijtige en bezwaarlijke onderzoekingen naar waarde te schatten moet men voortdurend rekening houden met zijn ironie en vaak zelf de conclusies trekken, die hij slechts aanduidt, maar *niet* uitspreekt.

Zijn laatste, afzonderlijk verschenen werk is dat over den *Staat* van AUGUSTINUS. De juiste waarde van dat kleine boeksken te taxeeren dat moet ik aan de geleerde theologen overlaten. Ik neem er slechts in waar een respectabele kennis van de oud-Christelijke dogmatiek en acht het als een eerste opzet van studiën op dit hoogst belangrijk gebied geenszins onverdienstelijk. Weet gij hoe KARSTEN zelf zich uitliet over deze nieuwe, nu pas meer *data opera* door hem aangevangen werkzaamheid? Gij *hoort* het hem zeggen: „en nu neem ik in mijn emeritaat den Heiligen Augustinus mede bij wijze van *breikous*."

Nu, dat iemand meesmuilt over zijn tirocinia, zijn parerga (het werk in de Hoeufftcommissie) zijn voornemens voor den rusttijd, dat is zeer gewoon. Maar van ieder ander dan van KARSTEN verwachten wij toch wel een grooter en duidelijker uitgesproken welbehagen in een werk van reusachtige inspanning, waarvan 'na vele jaren de uitkomsten worden medegedeeld, dan men uit deze zijn eigen ontboezemingen over zijn Donatus zou opmaken:

In de *praefatio* van het boek *over* Donatus lezen wij p. VI:

(ik heb dit alles te boek gesteld) „quo facilius pauci illi philologi qui in hac dissita literarum latinarum regione *aliquamdiu versari* non defugiunt, quid perfecissem iudicarent", p. 1: „hoc aenigma (de wordingsgeschiedenis der farrago scholiorum quae Donati nomen gerunt) pedetemptim solvendum est per hypotheses, quae deinceps ponendae, excutiendae, corrigendae, refutandae sunt, donec tandem aliqua nascatur, quae ad veritatem proxime accedere videatur."

2*

p. 7 „praecedere oportet opus ingratum sane et operosum, quod olim inchoatum spero fore ut ad probabilem aliquem exitum perducere aliquando possim, quandoquidem huius aenigmatis solvendi *obstinatio* me *nescio quomodo* arripuerit.

p. 95 „ecce quod censeo de difficili scholiorum sylloge, non tamen ita ut prorsus mihi satisfaciam."

Mnem. 1905 p. 230: „etenim in hac difficili materia talis modo demonstrandi ratio efficax esse poterit qua lector repetita genuinorum et spuriorum comparatione paulatim normam discernendi aera a lupinis satis certam et sinceram assequatur".

Uit deze en andere verklaringen trok ik deze conclusie:

„KARSTENS werk aan Donatus is een werk van ontzettende vlijt en scherpzinnigheid... maar is 't *verloren moeite*? Dat zou slechts een kwaadaardige uitdrukking zijn van wat KARSTEN zelf erkent: dat hij zich bezig gehouden heeft met een *puzzle*, een werk is begonnen dat nooit ten einde kan worden gebracht, dat ook verder van geen belang is"

en legde die conclusie voor aan een ouderen vriend van mijzelven zoowel als van KARSTEN. „Nu, nu" schreef mij deze terug „dat woord *puzzle* is te hatelijk." Waarop ik mij vast voornam dat woord te laten vervallen. Doch weldra hoorde ik uit den mond van een van KARSTEN's verdienstelijkste leerlingen, den Socius Iesu Dr. DE JONGE, praefectus studiorum te Katwijk aan 't St. Willebrordus-college, dat dat nu juist het woord was waarmee KARSTEN zelf zijn werk aan Donatus gewijd betitelde. Dus nu kom *ik* tegen dat woord en daarbij tegen KARSTEN zelven op. Want heel wat meer heeft hij met Donatus gedaan dan hem tot een genoeglijke, doch doellooze tijdpasseering gebruiken. Maar om dat hier behoorlijk in het licht te stellen moet ik even over Donatus zelven uitweiden.

Wie wel eens met belangstelling verhalen over tooneelzaken heeft aangehoord, weet dat vaak een aankomend tooneelspeler om een paar woorden, ja soms een enkel woord, van zijn rol goed te leeren *zeggen*, opzettelijk moet gaan les nemen bij een meester in het vak. En wie zich dan daarbij te binnen brengt een of andere welgeslaagde opvoering van een aardig tooneelstuk begrijpt de noodzakelijkheid van zulk een maatregel ten volle. Een heel tooneelstuk, vooral een blijspel, dankt zijn succes voor een niet gering deel aan één kort gezegde, op den juisten toon, met de daarbij passende gelaatsuitdrukking en gebaar voorgedragen. En nooit is er een comedicdichter geweest bij wien van één enkelen heelen of halven versregel zoo vaak zooveel afhangt als bij Terentius. Maar de lezer, die alleen *lezer* is, gevoelt meestal van de fijnheid van zoo'n paar woorden

niets; daarvoor moet men zich gewend hebben zich steeds voor den geest te brengen hoe een tooneelspeler, dien men vaak heeft toegejuicht, ze zou uitspreken. Een enkel zeer treffend voorbeeld ter opheldering.

De oude, strenge, gierige Demea is door ondervinding tot het inzicht gekomen dat het uit moet wezen met zijn tot dusverre gehuldigde levensopvatting, want dat zijn goedhartige, gulle broer Micio het bij het rechte eind heeft gehad met de opvoeding van zijn aangenomen, Demea's eigen, zoon Aeschinus. En nu gaat hij ook royaal wezen, dat wil zeggen hij gaat riemen snijden van Micioos leder. Onder anderen geeft hij last de schutting, die Micioos tuin scheidt van dien van Sostrata, om te halen. Want Sostratas dochter is feitelijk reeds de vrouw van Aeschinus en zoo juist moeder geworden van zijn kind, maar ook is zoo juist pas dat huwelijk gewettigd. Blijde verbazing, natuurlijk, bij Micio en Aeschinus over dien ommekeer. Demea wordt er overmoedig van en zegt o. a.:

Multo rectiust
Quam illam puerperam huc nunc duci per viam
Aegrotam.

Vertaal die woorden zooals men dat wel eens op school doet.... en ze zeggen u niets, maar vertaal ze goed, aldus: „*wel ja*, zoo is 't *immers* veel beter dan dat dat vrouwtje in haar positie over straat vervoerd wordt" en gij ziet bv. Rosier Faassen in de rol van Demea, hier niet zeggende maar duidelijk genoeg te verstaan gevende: „ja jijlui zoudt zoo'n kraamvrouw maar over straat laten loopen, kijk mij daar eens bij".

Doch dat we er steeds op verdacht zijn Terentius zóó te vertalen, zóó te zien dat danken we aan den ouden commentator Donatus met zijn aanteekeningen als: „aardig, karakteristiek; let op de voordracht; daar zit actie in". Ook van zulk een aanteekening één voorbeeld uit deze zelfde scène. De dank, dien hij voor zijn hem weinig bezwarende gulheid inoogst, doet Demea jubelen:

Eugae, iam lepidus vocor
Fratri aedes fient perviae, turbam domum
Adducet, sumptu amittet multa: quid mea?
Ego lepidus ineo gratiam.

Bij *fratri* teekent Donatus aan: „elegantius quam *fratris*" en suppediteert ons deze vertaling: „Bravo, nu heet ik al allerliefst, mijn broer krijgt een huis met een passage, de heele troep komt

bij hem inwonen, handen vol geld zal 't hem kosten, wat kan 't mij schelen? Ik krijg er den dank voor, mij noemen ze allerliefst".

Maar die DONATUS, die vurige tooneelminnaar en fijne tooneelkenner, men moet hem opdelven uit een hoop ontuig over hem uitgestort. Hoe zijn commentaar er oorspronkelijk heeft uitgezien en wat er mee is gebeurd, is, zooals ook KARSTEN het noemt, een raadsel; ik voor mij acht dat raadsel zoo onoplosbaar dat ik het geraden vind den ons overgeleverden commentaar in zijn tegenwoordigen staat te behouden en 't aan den lezer van Terentius over te laten er uit voor den dag te halen wat ter zake dienstig is, er uit te excerpeeren wat werkelijk van DONATUS zelven, onzen vurigen tooneelminnaar en fijnen tooneelkenner, afkomstig *schijnt*, in afwachting dat zijn excerpt weer door anderen wordt vermeerderd. Want er is met dien echten DONATUS van allerlei gebeurd, vaak schuilt onder schijnbaar geleuter van een lateren een kostelijk echt stuk van hem zelven. KARSTEN, hoewel van mijn opvatting veel minder ver verwijderd dan 't wel schijnt, stelt zich met deze echter niet tevreden. Hij heeft een poging gewaagd om den oorspronkelijken commentaar van DONATUS te herstellen, en ik durf vooralsnog over die poging geen oordeel vellen: de tijd zal moeten leeren in hoeverre die nieuwe uitgave de rechtmatige verlangens der gebruikers bevredigt. Maar al dadelijk zien wij er doorheen schemeren KARSTENS scherp inzicht en fijn gevoel voor de eigenaardige schoonheden van Terentius, door den echten DONATUS zoo goed aan 't licht gebracht.

En zoo is dan ook zijn uitgave van DONATUS een waardige bekroning van zijn geduchte vlijt aan die Scholia gewijd. Dat hij daarin openhartig zijn vroegere conclusiën herroept pleit niet alleen voor zijn eerlijkheid, maar ook voor zijn juist begrip van den stand van zaken, die uit zijn aard nooit tot volledige zekerheid kan worden gebracht. Waarlijk, KARSTEN heeft voor DONATUS heel wat meer geleverd dan een voorloopige oplossing van een puzzle. Terecht verwachtten wij ook veel meer van hem. Want hoe voortreffelijk is niet dat Mnemosyne-artikel van 1894, dus 10 jaar ouder dan zijn eerste over DONATUS, over de prologen van Terentius, hoe glashelder en scherpzinnig, schoon geenszins over-scherpzinnig en hoe uiterst leerrijk omtrent een zeer belangrijke zaak: 's dichters geheele dichter-loopbaan, zijn strijd en wederwaardigheden! Zoo ergens, dan heeft KARSTEN hier iets geleverd van blijvende waarde.

En niet minder waardig dan deze opzet is de bekroning door hem aan zijn werk op dit gebied gegeven. In 1910 had een jong geleerde, E. STRUCK, beweerd, dat de beste scholien, die *ad Andriam*, *Eunuchum*, *Adelphos*.... vertaalde Grieksche scholien op Menander

waren. Hiermee zou KARSTENS uiteenzetting van DONATUS, ja iedere andere, die van geloof aan een echten DONATUS uitgaat, vervallen. Maar KARSTEN bewijst (Mnem. 1911) in een stuk, dat ik 't liefst met den gemeenzamen term „kranig" zou willen aanduiden, dat er geen principieel verschil bestaat tusschen die beste scholien en de minder goede *ad Phormionem* en *ad Heeyram*. Hij had den jeugdigen tegenstander den genadeslag kunnen toebrengen door er op te wijzen dat de allerbeste opmerkingen van DONATUS wel die zijn waar hij uitdrukkelijk of implicite te verstaan geeft hoeveel het stuk in kwestie gewonnen heeft juist doordat Terentius van Menander *afwijkt*. KARSTEN doet dat niet, misschien wat al te ridderlijk. Of laat hij 't ook hier zijn lezer over die opmerking zelf te maken? Niemand zeker had die meer bij de hand dan hij. Maar wie weet of KARSTEN — dat zou net iets voor hém geweest zijn — dat alles-afdoend argument niet in een particulier briefje aan zijn tegenstander heeft medegedeeld.

Die jaren van Terentius en Donatus (1894—1911) voorwaar, ze zijn welbesteed geweest. En dat geenszins aan die beide alleen! Dat KARSTEN er de man niet naar was om zich langen tijd met één auteur als 't ware op te sluiten, daarvan kan men zich overtuigen door maar eens even de nieuwe Serie der Mnemosyne, in 1873 weder opgericht en nog steeds pal staande, door te bladeren. Hier vinden wij KARSTEN herhaaldelijk als medewerker genoemd, van 1887 tot 1914 als vast medewerker, in dat eerste jaar 1873 zelfs als redacteur samen met POLAK en VAN DER MEY. Waarlijk géen geringe onderscheiding aldus, op vrij jeugdigen leeftijd, door den grooten COBET boven velen te zijn verkozen als verzorger van zijn troetelkind. Het noemen van dat tijdschrift brengt mij op een opmerking, bij de bespreking van KARSTENS philologische werkzaamheid van het grootste belang.

De Mnemosyne heet nu eenmaal *het* tijdschrift voor tekstkritiek. Een zonderlinge waan, maar die gebleken is onuitroeibaar te zijn. Zelfs dit baat ons niet meer dat we de menschen met eigen oogen laten zien dat ze althans tegenwoordig hoofdzakelijk is gevuld met artikelen van historischen, literair-historischen, archaeologischen, romeinsch-juridischen inhoud. Nu goed dan: ik heb de Mnemosyne genoemd, dus spreek ik over tekstkritiek.

Geen verstandig literator heeft ooit tekstverbeteringen *gezocht* of zal ze zoeken. Maar de wijze waarop ons de klassieke literatuur is overgeleverd is van dien aard dat wie er zich ernstig mede bezig houdt, of hij wil of niet, emendaties maakt. En is hij een literator van beteekenis, dan maakt hij er stellig in zijn leven wel eens een

die voortreffelijk heeten mag. Zoo brengen de omstandigheden zelve mede dat wij van ieder, die zich bij ons praesenteert, bij wijze van introductie althans één mooie tekstverbetering vorderen.

Van KARSTEN komen in de Mnemosyne van 78, 79 en 80 emendaties voor op oraties van CICERO, goed, solied, degelijk werk, in dien van 89 op de eerste 12 dialogen van *Seneca*, wel niet op één lijn te stellen met b.v. sommige van PAUL THOMAS, maar toch alle verstandig, plausiebel en bovenal *smaakvol*, in die van 90 op *Lucretius*, op de eerste en de derde decade van *Livius* en op het *Moretum*.

Ik ga dat alles na deze korte aanduiding voorbij en sta eerst een oogenblik stil bij een waarlijk Madvigiaansch kunststuk van tekstverbetering in *Seneca maior* (Mnem. 1880 p. 230.) Doch die bladzijde is minder geschikt om in deze *voordracht* te refereeren. Daartoe kies ik liever een emendatie van KARSTEN op een vers in de *Bucolica* die mij althans buitengemeen bekoort. In de derde Ecloga houden de herders *Menalcas* en *Damoeta* een wedstrijd, ze zingen van hun liefde, haar vreugde en haar smarten; kampprijs is een kalf, de herder *Palaemon* zal rechter zijn. Maar deze is met zijn uitspraak verlegen, zoo voortreffelijk is al wat hij heeft gehoord: „non nostrum" zegt hij

non nostrum inter vos tantas componere lites:
et vitula tu dignus et hic, et quisquis amores
aut metuet dulces, aut experietur amaros.

Waarop hij met het overbekende

Claudite iam rivos pueri, sat prata biberunt

allen aanmaant weer aan 't werk te gaan.

Nu, dat „amores aut metuet dulces, aut experietur amaros" heeft KARSTEN zeker wel eens een „puzzle" genoemd; 't is er een die eeuwen lang de geleerden zich het hoofd heeft doen breken. Maar de oplossing die KARSTEN ons geeft verdient een van heel wat meerderen eerbied getuigenden naam:

et vitula tu dignus et hic et quisquis amores
aut metuet dulces aut *expedietur amaris*.

Kan 't eenvoudiger en kan het treffender? Palaemon heeft geen verstand van poezie en evenmin van haar voornaamste onderwerp, de liefde. Maar één ding heeft hij althans door 't aanhooren dezer minnezangers geleerd: „'t is maar 't verstandigst de gevaren der zoete min te vermijden, en zich uit de kluisters eener bittere min te

bevrijden" en met die onverwachte, hem, den eenvoudigen herder zoo goed passende, ietwat boersch-burleske wending maakt hij zich af van het hem toevertrouwd rechter-ambt.

Maar ik keer tot KARSTENS Terentius-studiën terug. Natuurlijk komt nu aanstonds bij ieder de vraag op: heeft onze edele vriend zich ook verdienstelijk gemaakt voor *Plautus*? En ik kan met volle overtuiging verklaren: verdienstelijk in de hoogste mate. Daar hebt gij in de Mnemosyne van 1893 dat belangrijk artikel *de interpolationibus in Plauti Captivis*. 't Zijn uiterst subtiele kwesties, die daar worden besproken, maar ik zou zoo zeggen, en dien indruk kreeg ik bij 't herlezen terwille van mijn Levensbericht weder, dat KARSTEN telkens den vinger juist precies op de wond of het wondje legt. En voorafgegaan wordt zijn aanwijzing van invoegsels door een buitengemeen instructieve uiteenzetting van den oorsprong van invoegsels in 't algemeen. Acht jaren later neemt KARSTEN, met korte tusschenpoozen, een na-verwant onderwerp ter hand en schrijft (in 1901) *de compositione Poenuli* en (in 1903) *de Plauti Pseudulo*, beide malen in de Mnemosyne. Met groote omzichtigheid, goeden smaak en takt, wordt hier het moeielijk vraagstuk der contaminatie besproken. Sedert de dagen van *Gronovius* heeft slechts een zeer enkele philoloog ten onzent zulk een vertrouwdheid met Plautus aan den dag gelegd als KARSTEN in die twee latere en dat ééne vroegere opstel.

Plautus en principieele studie der Latijnsche taal, die twee onderwerpen hooren bij elkaar, onwillekeurig gaat men van het eene tot het andere over. Het mag ons dan ook niet verbazen dat KARSTEN zich ijverig bezig heeft gehouden met oud-latijn en met de Italische dialecten, ja dat hij in de eerste jaren van zijn Amsterdamsch professoraat (1882—1909) hieraan een groot deel van zijn onderwijs heeft gewijd: blijkbaar wilde hij toen een poging wagen om de Academische lessen in 't Latijn eens op nieuwe banen te leiden, dat ziet men meer gebeuren. En 't zou mij niet verwonderen wanneer juist daarom in dien eersten tijd zijn colleges weinig in den smaak vielen: de jeugd is nu eenmaal conservatief, en hoe jonger, hoe meer afkeerig van grammatica om de grammatica. Ik kan hier echter het wetenswaardig feit tegenover stellen dat, toen ik nog aan 't Leidsche gymnasium werkzaam was, dus ook in dien eersten tijd van KARSTENS professoraat, er bij een enkelen Leidschen student in de letteren wel eens sprake van is geweest om een tijdlang te Amsterdam te gaan studeeren in Plautus. Of 't ooit zoover is gekomen weet ik niet, maar dat dit voornemen heeft bestaan getuigt zeker wel van den goeden naam, waarin KARSTENS

colleges over Plautus cum annexis zich, zij 't misschien slechts bij enkelen, mochten verheugen.

Hoe 't zij, wij bezitten van KARSTEN twee verhandelingen van historisch-taalkundigen aard. De eene is een groot artikel in de Mnemosyne van 1890 over *tamen*, ten betooge dat deze coniunctie nog in den tijd van Cicero en misschien later haar oorspronkelijke beteekenis van *tam demonstrativum* en *comparativum* heeft behouden. Een geleerd en nauwkeurig onderzoek, dat zijn grootste waarde alweer ontleent aan de conclusie, die KARSTEN niet uitspreekt, maar die door iederen goeden verstaander zoo heel duidelijk wordt gevoeld: een woord dankt zijn karakteristieke beteekenis niet aan zich zelven maar aan zijn omgeving.

De andere vormt een vrij lijvig boekdeel, waarvan het jaartal niet op den titel is vermeld, maar dat in denzelfden tijd moet geschreven zijn. Die titel luidt: *de uitspraak van het Latijn*. Het lijkt wel onmogelijk over dit onderwerp een *leesbaar* boek te schrijven; toch is dat KARSTEN gelukt. Het is zelfs alleraangenaamst om te lezen en daarbij van 't grootste nut. Dat nut is zoo groot dat een rechtschapen literator daarvoor den zwaarsten arbeid niet schuwt. En KARSTEN heeft zich voor dat boek geducht ingespannen: de nieuwere geleerden heeft hij nagewerkt, de bewijsplaatsen uit oude bronnen systematisch gerangschikt, de belangrijkste verklaringen der grammatici gerefereerd en van het C. I. L. *drie* deelen nog eens zelf nagegaan. „Much to do about nothing" zal men misschien denken als ik al aanstonds mededeel dat de uitkomst van al dat werk hoofdzakelijk negatief is. Zoo is nu eenmaal vaak het lot van den klassieken literator. Om iemand, die van iets *minder*waardigs te veel werk maakt *suo iure* het Cobetiaansche „neen, mijnheer, dat is *niet* interessant" te kunnen toevoegen, dient men wel een groot deel van zijn werk ook zelf te verrichten. Als 't in de mode is Platoos geestelijke ontwikkeling in haar verschillende fazen te beschrijven op grond van de frequentie van sommige partikels in zijn verschillende geschriften, dan kan men de ongerijmdheden, waartoe een dergelijke wijze van handelen leiden moet, alleen aantoonen door ook zelf partikels te gaan tellen. Welnu in onzen materialistischen tijd hecht men te veel waarde aan de uitspraak eener taal en verzuimt daardoor zich om den geest, dien die taal te hooren geeft, te bekommeren. Sommige menschen maken zich warmer voor de vraag of men in 't Italiaansch *pócó* zal zeggen of, met de Venetianen, *pŏcŏ*, dan met een vraag naar kunst en inhoud eener passage in de Divina Commedia. Nu, om een levende taal goed te spreken, moet men haar natuurlijk goed uitspreken. Maar

voor de zoogenaamde doode talen is de uitspraak-kwestie van veel minder, van ondergeschikt belang. Dat geeft KARSTEN duidelijk te verstaan, al drukt hij het nooit in een formule uit. Maar hij bewijst ons, minnaars van het Latijn, een veel grooteren dienst. Wie tot groote schade van wat er in ons Latijn nog leeft — en, o, dat kan zoo veel zijn — het Latijn zelfs op de scholen wel gaarne heel anders dan tot dusverre gebruikelijk was zouden willen doen uitspreken, laten het vaak voorkomen alsof *zij* nu eens iets hebben bedacht dat aan vroegere geslachten ten eenenmale onbekend was. Welnu, KARSTEN doet ons zien dat wat er sedert het boek van SCIOPPIUS (1664) omtrent de uitspraak van 't Latijn is bekend geworden zeer weinig en zeer onbelangrijk is. Hooren wij maar eens wat hij (op bladz. 14) van dien SCIOPPIUS vermeldt:

„Veel merkwaardiger (dan het bovengenoemde) is echter het geleerde, scherpzinnige en bij groote beknoptheid toch *volledige* hoofdstuk *de orthoepeia seu recta literarum Latinarum pronunciatione* in CASPAR SCIOPPIUS' *Grammatica philosophica*.... Van de voornaamste bewijsplaatsen door CORSSEN, SEELMANN e. a. aangevoerd uit de oude schrijvers vóór en na Christus ontbreekt hier *bijna geen enkele*. Op grond van deze plaatsen.... komt hij in hoofdzaak omtrent de uitspraak van klinkers, tweeklanken en medeklinkers tot *dezelfde conclusien* als genoemde geleerden."

Nu vraag ik toch in gemoede: wat heeft die oude SCIOPPIUS voor de nieuwere onderzoekers te vinden overgelaten? En hooren wij nu ook wat KARSTEN zegt in 't slot zijner voorrede:

„Hoofddoel dezer studie is — de eigenaardigheden van het eenmaal gesproken Latijn in het licht te stellen. Of zij bovendien bruikbare gegevens bevat om de eenmaal geijkte uitspraak dier taal te verbeteren, en in hoeverre dat *mogelijk en wenschelijk* is zij aan de beslissing der lezers overgelaten."

Spreken wij dan niet geheel in zijn geest, wanneer wij verklaren: „zooals het Latijn tot dusverre werd uitgesproken weten wij zeker dat het drie eeuwen is uitgesproken geweest, maar even zeker weten wij dat de uitspraak, waarmee men aan een enkel onzer gymnasiën bezig is het Latijn echt *dood* te maken.... dat die uitspraak *nooit* heeft bestaan.

Moet ik hier ook spreken van het opstel in het eerste deel der nieuwe MNEMOSYNE (van 1873): „een inleidend woord tot de kritiek der Romeinsche Geschiedenis" en van het kleine boekje: „de inkomsten en uitgaven van den Romeinschen staat (1880)"? die, zoover ik zien kan, niets nieuws bevatten? Toch doe ik dat ter vermelding van het zonderlinge feit dat het eerste, evenals 4 daarop volgende

bladzijden van BRILL, in 't Hollandsch geschreven is. Waartoe in 's Hemelsnaam? KARSTEN kon toch waarlijk met zijn Latijn wel voor den dag komen. In de 43 daarop volgende jaren heeft, zeer wijselijk, onze MNEMOSYNE geen woord Hollandsch meer gesproken. En ook om er op te wijzen dat beide geschriften, al zijn 't niet veel meer dan leerboekjes over bekende onderwerpen, zoo bizonder leerrijk en duidelijk zijn. Ik ben een van KARSTENS eerste leerlingen geweest, op het Amsterdamsche gymnasium, waar hij van 1863 tot 1873 werkzaam was, om dan op te treden als conrector te Rotterdam. Van zijn onderwijs kan ik niet genoeg de soberheid en duidelijkheid roemen, maar bovendien herinner ik mij levendig hoe hij reeds in de tweede klasse Latijn met mij ging spreken — wat toen al heel aardig ging — en dat we hem geen grooter genoegen konden doen dan door lange stukken uit de Metamorphosen op te zeggen: nu dat genoegen heb ik hem in ruime mate geschonken!

't Zijn geen onbeduidendheden, dunkt mij, die ik daar vermeld. Ze komen mij telkens in de gedachten waar menschen, die 't goed weten kunnen, er mij aan herinneren dat KARSTEN, hoezeer ook op zijn tijd nauwgezet vorscher, toch hoofdzakelijk *humanist* was. De mededeeling van Pater SLIJPEN in den reeds genoemden brief:

„het algemeen gevoelen (der studenten) in onzen tijd was dat het eigenlijk-philologische in onze studie bij hem op den achtergrond was geraakt, en zijn belangstelling bijna uitsluitend naar de letterkundige schoonheid en de philosophie bleef gericht"

die mededeeling begrijpen wij ten volle, vooral als wij daarbij in aanmerking nemen hoe er onder KARSTENS studenten geene zijn geweest die zijn onderwijs meer op prijs stelden dan de musicus DIEPENBROCK en de dichter HERMAN GORTER. Want voor al wat schoon was in letteren, in beeldende kunsten, in muziek, had KARSTEN een open oor en oog en een warm, gevoelig hart.

En zoo ben ik dan gekomen tot het belangrijkste deel, tevens het slot van mijn Levensbericht. En hier kan ik zeer kort zijn. *Ubi rerum testimonia adsunt* NON OPUS EST *verbis*. Ja, eerbied voor den overledene *gebiedt* mij kort te wezen: men gaat niet bewijzen wat open ligt voor wie kan zien en *gevoelen*. Dus slechts een oogenblik verrijze voor onzen geest en onze herinnering KARSTEN *αὐτὸς ἑαυτοῦ δεινότατος*, KARSTEN als beoefenaar der Latijnsche poezie der Gouden Eeuw. Dat eene oogenblik kan volstaan voor ons doel: hem onzerzijds een blijvend en welverdiend monument te stichten.

En dan behoef ik hier niet veel te zeggen van zijn verhandeling over het derde boek der *Aeneis*: wij hebben die met de haar toe-

komende belangstelling aangehoord en haar op hare waarde geschat.

Ook behoef ik niet lang stil te staan bij het *Spicilegium Statianum* in de MNEMOSYNE van 1899. Wat hier van critischen aard wordt gegeven lijkt mij niet zoo heel belangrijk en de inleiding daarop, de reeds ietwat afgezaagde aanprijzing eener conservatieve kritiek, ware mijns inziens beter weg gelaten. In de tekstkritiek raakt men al heel spoedig het spoor bijster als men óf behoudend óf radicaal *wil* wezen. Iedere plaats moet spreken voor zich zelf, en dan is de eenig ware weg dat men telkens naar vrije, eigen overtuiging in de overlevering al of niet berust. Maar in haar geheel genomen is de verhandeling geenszins van belang ontbloot. Vooreerst hebben wij hier het hoogst interessant betoog dat de strenge censor der Silvae, op wien Statius doelt, toch werkelijk geen ander is geweest dan QUINTILIANUS. En dan doet KARSTEN hier juist datgene wat met een beroeps-dichter als STATIUS in de eerste plaats behoort gedaan te worden: hij haalt uit zijn werk voor den dag den maatstaf, waarmee het billijk is hem te meten, zijn *beste* stukken, en hij doet dat met fijnen smaak. Natuurlijk komt daarbij in helder licht dat pronkstukje der Latijnsche, neen der geheele poezie, het kleine gedichtje *Somnus*.

Doch van veel grooter waarde zijn de reeds in 1887 en 88 in de Mnemosyne verschenen artikelen *de Tibulli elegiarum structura*. 't Is waar, zoo vlot en boeiend als wij wel zouden wenschen zijn deze niet geschreven. Maar misschien was 't hier onmogelijk aan onzen wensch te voldoen. Wie een warnet, door anderen geknoopt, gaat ontwarren moet wel eenigszins de kronkelgangen dier anderen volgen. En KARSTEN trekt hier te velde tegen het omzet-geknutsel, dat vooral in onzen tijd den lezers van TIBULLUS zooveel hoofdbreken heeft berokkend. Er behoorde moed toe ons, althans in hoofdzaak, onzen ouden TIBULLUS terug te geven, en KARSTEN doet dat met scherp oordeel en fijn gevoel. Tot de korte beschrijving der elegische poezie van dit tijdvak: „TIBULLUS de zachtmoedige droomer, PROPERTIUS de hartstochtelijke dweeper, OVIDIUS de dartele virtuoos" levert KARSTENS betoog een belangrijke bijdrage waar hij ons toeroept: „de logica van TIBULLUS is nu eenmaal een andere dan die van iedereen".

En nu even met KARSTENS schriftelijke nalatenschap gedaan wat *hij* doet met de *Silvae* van STATIUS. Reeds vestigde ik uw bizondere aandacht op zijn artikel over de *prologen* van TERENTIUS en op die prachtige emendatie in *Seneca maior*. Welnu, wilt gij door eigen aanschouwing KARSTEN leeren kennen in zijn volle, gansch niet eenzijdige kracht, voegt dan bij die twee korte stukjes nog dat

ééne over CATULLUS 44 (a. 1891) (*o funde noster*) dat U het druk gedoe van den kring van CATULLUS en vooral van CATULLUS zelven zoo levendig voor oogen stelt. Het komt mij steeds voor dat die weinige bladzijden de beste zijn die KARSTEN ooit geschreven heeft.

Boven alle Latijnsche dichters echter behaagde hem zijn leven lang HORATIUS en wij begrijpen die voorkeur best bij een man zoo verstandig, zoo smaakvol, zoo urbaan als hij. Van zijn boven genoemd artikel in de MNEMOSYNE van 1892 verhaalde ik reeds uitvoerig. Een uitnemend vervolg daarop leveren de artikelen in die van 97 en 98 *de Horatii odis ad Rempublicam pertinentibus*, die fijn-geestige bestrijding der geleerden, die HORATIUS tot een Pruisischen hofdichter hadden willen maken.

Hoe schoon is KARSTENS professoraat geeindigd! De door hem, juist over die „Staatsoden" uitgeschreven prijsvraag lokte niet minder dan drie antwoorden uit; wat een zeldzaamheid! En daaronder twee van blijvende waarde en beide geheel in zijn geest: het vernuftig en smaakvol boekje van den Heer WAGENVOORT en het monumentaal boekdeel van den reeds meermalen genoemden Pater SLIJPEN. Hoe gaarne gunnen wij ons vriendelijk, joviaal medelid die schitterende voldoening, hem, die zoo van harte ieder onzer het zijne gunde!

Pater SLYPEN eindigt zijn uitvoerig schrijven aan mij met de woorden: „ik hoop er toe te hebben bijgedragen dat U het beeld van dezen edelen mensch naar waarde zult schatten."

Nu, 't heeft aan Pater SLYPEN niet gelegen zoo die hoop van hem heden niet in vervulling gegaan is!

Op een schoonen zomer dag des vorigen jaars namen wij te midden van WESTERVELDS lommerrijk bosch als 't ware afscheid van den op 77 jarigen leeftijd overleden vriend, in gezelschap van velen, die hem op aarde lief en dierbaar waren geweest.

En thans brengt onze Akademie hem nog eens een eerbiedigen groet. Zij doet dat met een gevoel van innige dankbaarheid voor wat hij haar, het vaderland, ja de geheele menschheid is geweest. Want zoo ooit iemand, dan heeft hij in zijn geheele persoon het afdoend bewijs geleverd, dat men wel degelijk kan zijn een geleerde van groote scherpzinnigheid en veel omvattende kennis en daarbij een *mensch* in den meest aantrekkelijken zin, dien dat woord maar ooit hebben kan.

J. J. HARTMAN.